

บทความปริทัศน์ (Review article)

สองทศวรรษแห่ง “ตุลาคม” : พลวัตแห่งความ (ไม่) เปลี่ยนแปลง

ขวัญชนก นัยจรรย์^{1*}Khwanchanok Naijarun^{1*}

“ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย

ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่จะประท้วงและเรียกร้องได้ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น...”

นิยาม ‘ประชาธิปไตย’ ข้างต้นนี้คงจะเป็นประชาธิปไตยในอุดมคติของใครหลาย ๆ คน หากแต่ว่า เมื่อข้อความนี้ถูกประกอบสร้างในตัวบทของเรื่องสั้น “ความตายในเดือนตุลา” กลับเคลือบแฝงไปด้วยนัยยะแห่งความเย้ยหยัน และกริดรลึกลงในจิตใจของผู้คน ...

รวมเรื่องสั้นชุด ตุลาคม ของไพฑูรย์ ธัญญา มีความนุ่มนวลด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์ และลึกซึ้งด้านกระบวนการความเชิงวิพากษ์สังคมหลากหลายแง่มุม ถึงแม้ว่าตุลาคมจะได้รับการตีพิมพ์ครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2537 แต่ด้วยความเป็นสากลของเนื้อหาและอาจจะด้วยบริบทความไม่เปลี่ยนแปลงของบางสิ่งบางอย่าง จึงทำให้รวมเรื่องสั้นชุดนี้ยังคงถูกตีพิมพ์ซ้ำอย่างต่อเนื่องกระทั่งปัจจุบัน ก็คงจะเหมือนกับเหตุการณ์และเรื่องราวบางประการในสังคมที่ยังคงถูกผลิตซ้ำ และมีท่าทีว่าจะ ‘ซ้ำแล้วซ้ำเล่า’ สวนทางกับการเป็นโลกแห่งความเปลี่ยนแปลง

สำนึกแห่งเรื่องเล่า : ทลารสวรรณศิลป์

คำนำเรื่อง ‘จากอาคันตุกะยามค่ำคืน ถึงนักเล่าเรื่องบนหน้ากระดาษ’ เป็นการชี้ให้เห็นจุดร่วมของศิลปะแขนงต่าง ๆ ว่าศาสตร์แห่งศิลปะล้วนเกี่ยวเนื่องกัน ผ่านการนำเสนอคำนำที่มีเป็นเรื่องราวเล่า (narrative) ของผู้ประพันธ์ โดยเปรียบเทียบระหว่างบทบาทของนายหนังตะลุงกับนักเขียนที่มีฐานะเป็นผู้เล่าเรื่องเช่นเดียวกัน ดังที่ผู้เขียนระบุว่า “การเป็นคนเขียนหนังสือกับการเป็นนายหนังตะลุงก็ไม่ได้แตกต่างกัน สักทีมาน้อย นักเขียนเป็นนักเล่าเรื่องบนหน้ากระดาษ ส่วนนายหนังตะลุงเป็นนักเล่าเรื่องบนจอผ้าขาว” (น.19-20) คำนำ ของ ‘ตุลาคม’ เป็นเรื่องเล่าปฐมฤกษ์ที่

¹ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรสุพรรณบุรี

Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Pibulsongkram University

*Corresponding author; email: nkhwanchanok@hotmail.com

ชักชวนผู้อ่านให้ทำความรู้จักผู้เขียน ก่อนที่จะพากันก้าวเข้าสู่โลกแห่งจินตนาการ ดินแดนแห่งเรื่องเล่าในลักษณะเรื่องสั้นจำนวน 11 เรื่อง ทั้งนี้เรื่องสั้นมากกว่าครึ่งหนึ่งถูกนำเสนอในมุมมองผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่หนึ่ง ในลักษณะผู้เล่าประสบการณ์ของตนเอง (I-protagonist)¹ ผ่านคำสรรพนาม คือ ผม และข้าพเจ้า ได้แก่ เรื่องความตายในเดือนตุลาคม, แนวรบด้านตะวันตก : เหตุการณ์ไม่แน่นอน, การมาเยือนของรัฐบาล, แผ่นดินของเขา, โต๊ะตัวที่สาม, ลูกชายคนชวา, ปลาตะเพียน, และคนบ้าบนภูเขา และมุมมองผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่สาม มี 2 ลักษณะ คือ ผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่สามแบบรู้จำกัด (limited third person narrator) ได้แก่ เรื่องตุ๊กตาแขนขาด ซึ่งเล่าผ่านความคิดและการกระทำของตัวละครหลัก คือ ชาญ และผู้เล่าเรื่องแบบสรรพนามบุรุษที่สามแบบภวิสัย (Objective third person narrator) ซึ่งผู้เล่าไม่ได้แสดงทัศนะของตนเองแต่เล่าไปตามสิ่งที่เห็น ปรากฏในเรื่องสั้น ในที่สาธารณะและถูกต้องตามกฎหมาย โดยใช้สรรพนามว่า หล่อน และเรื่องหิมพานต์ ใช้สรรพนามว่า เขา การเลือกใช้มุมมองในการเล่าเรื่องเป็นความโดดเด่นที่สอดคล้องกับการนำเสนอในส่วนของการนำ ทินอกจากจะเห็นภาพจากถ้อยคำแล้ว ยังรู้สึกราวกับได้ยินเสียงของผู้เล่าผ่านถ้อยคำด้วย จะเห็นว่าการเลือกใช้ถ้อยคำกลวิธีการเล่า และมุมมองที่หลากหลายล้วนเน้นย้ำความเป็นเรื่องเล่า ส่งผลให้ “ตุลาคม” มีความน่าสนใจด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่หลากรส อันเป็นศิลปะสำคัญในการประกอบสร้างเรื่องราว

สัญลักษณ์ : วิพากษ์การเมืองและประชาธิปไตยแบบไทย ๆ

รวมเรื่องสั้นชุด ตุลาคม นำเสนอความลึกลับด้านกระบวนการในเชิงวิพากษ์สังคม การเมือง และประชาธิปไตยในบริบทของไทยผ่านสัญลักษณ์ที่หลากหลาย ทั้งในแง่ของนักการเมืองที่ถูแก่อำนาจ ช่มเหิงประชาชน ในเรื่อง การมาเยือนของรัฐบาล นำเสนอสัญลักษณ์วิพากษ์ลักษณะของผู้มีอำนาจผ่านตัวละคร “รัฐบาล” ที่ชอบใช้อำนาจข่มขู่ “ประชาชน” ดังตอนที่รัฐบาลเดินเข้ามาในร้าน “ขอให้ทุกคนอยู่ในความสงบ! เอ้อ... ไม่ใช่ขอให้ทุกคนทำตามสบาย” รัฐบาลพูดแล้วหันมายิ้มให้กับพวกเราอีกครั้งก่อนจะวางไอนั่นลงบนเคาน์เตอร์ โดยหันปากกระบอกไปทางคนขายเหล้าร่างอ้วน (น.80) แม้ว่ารัฐบาลจะข่มเหงผู้คนเพียงใด แต่ก็ไม่มีใครกล้าไล่เขา เพราะ “มีผู้พยายามจะตะเพิดไล่รัฐบาลอยู่เสมอ แต่ไอนั่นของเขาน่ะสิ มันโตและมีรูปกลมดิกชวนหวาดเสียว” (น.82) แสดงให้เห็นว่าหากประชาชนลุกขึ้นมาต่อสู้ รัฐบาลสามารถใช้ความรุนแรงผ่าน “ไอนั่นของ

¹ จำแนกมุมมองการเล่าเรื่องตามแนวคิดของสรณัฐ ไตลังคะ (2560)

เขา” ได้ทันที “รัฐบาลก็มักเป็นอย่างนี้แหละ” เฒ่าผมขาวพูด ดูเหมือนตัวแกจะไม่ค่อยตื่นเต้นอะไรมากนัก” (น.95) และเรื่อง**ตุ๊กตาแขนขาด** เล่าถึงการยึดอำนาจจากรัฐบาล การทุจริตของนักการเมืองที่เอื้อประโยชน์ให้กับคนพวกพ้อง การเลือกตั้งเป็นเพียงความหวังเดียวที่จะทำให้ผู้ยึดอำนาจต้องยอมรับตามกติกา “อยู่ ๆ พวกทหารก็คว้ากระดานล้มรัฐบาล ... ฉันคิดว่ารัฐบาลชุดนี้คงอยู่ได้ไม่นานหรอก แล้วพอเลือกตั้งกันใหม่ ไซ้! พอมีการเลือกตั้งครั้งใหม่ ทุกสิ่งทุกอย่างมันคงเข้าท่ากว่าที่เป็นอยู่” (น.195) ครอบครัวของนริศเป็นภาพแทนแห่งความสิ้นหวังของประชาธิปไตย ซึ่งผู้ประพันธ์ใช้คำว่า “สิ่งที่หลงเหลืออยู่ในวันนี้คือตัวตนในคราบใหม่ คราบของความอับเฉาและสิ้นหวัง” (น.204) ตีความได้ว่าความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงอาจจะเกิดขึ้นได้ เพียงแต่ต้องค่อยเป็นค่อยไป ดังนั้น “ตุ๊กตาแขนขาดที่ถูกเหวี่ยงทิ้งนอนเคঁเก้อยู่บนพื้นสกปรก มองดูเหมือนซากศพของเด็กน้อยคนหนึ่ง!” (น.207) จึงเป็นสัญลักษณ์ของความไม่สมบูรณ์แบบ ซึ่งผู้รับผลของการกระทำคือผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง และหากตีความจากบริบทแล้วก็คือประชาชนที่ต้องมารับเคราะห์กรรมจากการแสวงหาผลประโยชน์ การเอื้อประโยชน์ หรือการใช้อำนาจของคนบางกลุ่ม

การวิพากษ์การเมืองและประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ในแง่ของความสิ้นหวังปรากฏผ่านเรื่อง **แผ่นดินของเขา** ซึ่งเป็นการนำเสนออุดมการณ์ประชาธิปไตยผ่าน “กลุ่มผู้รณรงค์และเผยแพร่ประชาธิปไตย” มีการอธิบายฉากหมู่บ้านของชาวโซ่ที่อยู่ในหุบเขาว่า ที่นี้ไม่มีการแบ่งแยกทุกคนเท่าเทียมและเสมอภาคเหมือนกันโดยทั่วหน้า ถูกแล้ว... ทุกคนยากไร้และลำหลังเหมือนกันหมด (น.98) ผลประโยชน์คือสิ่งที่ทำลายล้างมิตรภาพนำเสนอผ่านสัญลักษณ์คือชาวบ้านสองคนที่ได้พบกับ “ดงเห็ดโคนที่เปียดกันแน่นเหมือนผืนเสื้อ” เห็ดโคนเป็นเสมือนขุมทรัพย์จึงนำมาสู่การแก่งแย่งและผลประโยชน์ “การยื้อแย่งและทวงถามสิทธิอันชอบธรรม การเจรจาต่อรองหรือปันส่วนหรือจะมีอะไรมากกว่านี้...” (น.117) จะเห็นได้ว่าเพื่อผลประโยชน์แล้วคนสามารถหักห้ามกันได้ และในตอนสุดท้าย “ข้าพเจ้าเหลียวหลังไปมองเป็นครั้งสุดท้าย... ไปกันเถอะ! ข้าพเจ้าหันไปบอกเด็กหนุ่มสาวก่อนจะออกเดินทางต่อ ไกลและไกลมาจากแผ่นดินของพวกเขา” (น.119) การเดินทางของเด็กหนุ่มสาวเป็นสัญลักษณ์การโยยบินของประชาธิปไตย และผู้คนในประเทศก็ต้องอดทนยอมรับสภาพเหล่านี้ต่อไป เรื่อง **โต๊ะตัวที่สาม** เล่าเรื่องราวของเฒ่าจอนผู้ชอบติดตามข่าวสารบ้านเมืองผ่านหนังสือพิมพ์ “มีข่าวลือว่าให้ระวังทหารเอาไวให้ตี พวกนั้นเชื่อว่าทหารจะปฏิวัติกันอีกมันลือกันได้ยังไง? ... ตอนนี้นะประชาธิปไตยเต็มใบแล้ว มันกำลังจะวังปร้อ ไม่ล้มลุกคุกคลานเหมือนแต่ก่อน และทหารนั้นนะเขาพูดว่าไม่ยุ่งก็ไม่ยุ่งนั่นแหละ...” (น.126) เฒ่าจอนเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง ดังนั้นตีความได้ว่าการเลือกตั้งจึงเป็นวาทกรรมประชาธิปไตยในมิติหนึ่ง “เรามีนายกที่มาจากการเลือกตั้ง แล้วรัฐบาลก็มีโครงการดี ๆ ตั้งมาก (น.

130 – 131) ความเข้าใจของเผ่าจอนต้องพังทลายลงเมื่อชายต่างถิ่นสองคนได้นำหนังสือพิมพ์ฉบับใหม่ล่าสุดมาประกาศรายชื่อคณะรัฐมนตรีที่เพิ่งปรับใหม่ ซึ่งในตอนปิดเรื่อง คณะรัฐมนตรีดังกล่าวถูกประกาศหลังจากทหารปฏิวัติตั้งข้อความ “รายชื่อคณะรัฐมนตรีชุดล่าสุดของรัฐบาลทหารที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นใหม่เมื่ออาทิตย์ที่ผ่านมา” (น.141) ในตอนจบเผ่าจอนออกจากหมู่บ้านโดย “เผ่าจอนหัวกระเป๋ารุดไฟไปทางทิศเหนือ ไม่มีใครรู้ว่าแจะไปไหนแล้วจะกลับมาอีกเมื่อไหร่” (น.139) การหายไปของเผ่าจอนคือสัญลักษณ์การหายไปของประชาธิปไตยเต็มใบที่ผู้คนคาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในประเทศไทยแต่ก็ไม่เคยเกิดขึ้นจริง เหมือนกับเผ่าจอนที่ไม่เคยกลับมาอีกเลย

สัญลักษณ์ความเป็นประชาธิปไตยแบบลุ่ม ๆ ดอน ๆ นำเสนอผ่านเรื่อง **คนบ้านบุญเขา** เรื่องนี้ ใช้กลวิธีการเล่าแบบอุปมานิทัศน์ เล่าเรื่องราวการเดินทางโดยรถยนต์ของชายสองคน ระหว่างการเดินทางพบกับพายุ ฝนตก ดินถล่ม ทำให้ขับขีลลำบาก “นั่น! กองดินที่พังลงมาทับทาง” ข้าพเจ้ารีบหักรถแฉลบออกมา ความตกใจที่เห็นสิ่งกีดขวางกะทันหันทำให้รถแทบเสียหลัก... “ปลอดภัยแล้วแหละ” ข้าพเจ้าพูดแล้วถอนใจอย่างโล่งอก “มันจะมีแบบนี้ตลอดทางนั่นแหละ” (น.251) การออกเดินทางของพวกเขาที่ต้องผ่านภูเขา ความมืด ฝนตก ดินถล่มเป็นระยะ ๆ เปรียบได้กับปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น เรื่องที่ยกขึ้นมาอุปมานิทัศน์คือ การเดินทางครั้งเก่าของหนุ่มสาว และลูกน้อยที่อยู่ในรถยนต์และต้องเผชิญกับสภาวะเช่นเดียวกับการเดินทางครั้งนี้ แต่ว่าในครั้งนั้นพวกเขาพบกับ “คนบ้า” ที่อยู่ในความมืดระหว่างทางข้ามเขา และ “ไม่มีหลักประกันใด ๆ เลยว่า เขาจะปลอดภัยเมื่อออกไปข้างนอก แต่ถ้าเป็นคุณล่ะ? คุณจะยอมทำอะไรสักอย่างหรือ? คุณจะนั่งรออยู่ในรถที่เกือบจะไม่มีอากาศหายใจอยู่แล้ว? คุณจะปล่อยให้ลูกเมียตัวเองรอรับชะตากรรมที่ไอบ้านนั้นมอบให้หรือ?” (น.259) รถยนต์จึงเป็นสัญลักษณ์ของบ้านเมืองที่ต้องก้าวไปข้างหน้า ส่วนครอบครัวของชายหนุ่มเป็นสัญลักษณ์ของประชาชนที่ต้องต่อสู้เพื่อเอาตัวรอด ในขณะที่รถต้องเดินทางต่อไปเพื่อให้ถึงจุดหมายและคนในรถต้องมีชีวิตรอด จึงสามารถตีความให้เห็นถึงการกลับไม่ได้ไปไม่ถึงของประชาธิปไตยแบบเต็มใบ หนทางที่ดีที่สุดคือคนต้องทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด บนเส้นทางประชาธิปไตยลุ่ม ๆ ดอน ๆ

เส้นทาง ร้างไว้ ใคร...รับผิดชอบ : เกี่ยวกับผู้สังหาร

ประเด็นความเป็นเหตุกับผู้สังหารปรากฏในเรื่องสั้นจำนวน 4 เรื่อง นำเสนอภาพเหยื่อทั้งเหยื่อทางการเมือง และเหยื่อในฐานะผู้ถูกทำให้เป็น ในขณะที่ผู้สังหาร คือ ผู้มีอำนาจทั้งทางการเมือง และผู้มีอำนาจในฐานะเจ้าของพื้นที่ อธิบายได้ดังนี้ **ความตายในเดือนตุลาคม** เล่าเรื่องในรูปแบบของเมตาฟิクション (metafiction) นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในแง่มุมของ

ความเห็นที่แตกต่างและการใช้ประชาธิปไตยในฐานะมายาคติที่เป็นเกราะป้องกันให้กับคนบางกลุ่ม จนบางครั้งความเป็นประชาธิปไตยกลายเป็นตลกร้ายในสังคม ผ่านตัวละคร 2 ตัว คือ นิสิตปริญญาโท ผู้คลั่งไคล้ข่าวสารโดยเฉพาะข่าวการเมือง และตัวละครอีกตัวหนึ่ง คือ เพื่อนของชายหนุ่ม เขาเป็นนักเขียนและอ่อนไหวกับเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมือง ดังนั้นตัวละครทั้งสองจึงมีความขัดแย้งกันในลักษณะของคู่ตรงข้าม กล่าวคือในขณะที่นิสิตปริญญาโทกำลัง “ตัดภาพจากหนังสือพิมพ์ รวบรวมภาพเหล่านั้นไว้ในสมุดเก็บภาพเล่มใหญ่ ... และพูดว่า “ผมคิดว่าเป็นการดีที่ผมเก็บภาพเหตุการณ์ทั้งหมดไว้ มันเป็นภาพประวัติศาสตร์เลยนะนี่!”” (น.35) เพื่อนของชายหนุ่มกลับตะโกนว่า “ลามกที่สุด! ... และกระชากสมุดภาพจากข้างหน้าเหวี่ยงออกไปนอกห้องอย่างสุดแรง” (น.36) จากนั้นเพื่อนของชายหนุ่มก็หายออกจากห้องไปทิ้งไว้แค่เพียงบทกวีที่ยังเขียนไม่จบ มีเนื้อความว่า “เราได้สูญเสียดวงตาไปแล้ว เราเห็นแต่เรามองไม่เห็น เราได้ยินแต่เราไม่ได้ยิน โอ้... ความตายในเดือนตุลาคม ดุจสายลมอ้างว้าง จางหาย ...” (น.25-26) เรื่องจบลงที่การกล่าวถึงวาทกรรมประชาธิปไตยที่กล่าวโดยนักการเมืองว่า “ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่จะประท้วงและเรียกร้องได้ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น...” (น.49) จากข้อความแสดงให้เห็นการใช้วาทกรรมของนักการเมืองเกี่ยวกับประชาธิปไตย ซึ่งนักการเมืองกล่าวในงานศพของผู้ประท้วงที่ฆ่าตัวตายจึงตีความได้ว่า การตายของประชาชนก็เป็นเรื่องของประชาชน เป็นสิทธิที่ประชาชนสามารถทำได้ ซึ่งไม่เกี่ยวกับรัฐบาล ดังนั้นการตายของประชาชนจึงไม่ได้ทำให้เกิดแรงกระเพื่อมหรือการเปลี่ยนแปลงของประชาธิปไตยในมิติใด ๆ เลย ดังตอนจบของเรื่องที่ “เดือนตุลาคมกำลังจะจากไป... เมฆฝนที่เคยแผ่ห่มินคลุมฟ้าค่อย ๆ จางหาย” (น.48) เหตุการณ์สำคัญในเดือนตุลาคม รวมถึงความตายในเดือนตุลาคมก็กำลังจะผ่านไปด้วย และสิ่งเหล่านั้นก็ไม่จำเป็นต้องมีผู้รับผิดชอบ ทุกอย่างถูกทำให้เป็นปกติและทุกอย่างถูกทำให้อยู่ภายใต้การกล่าวอ้างของ “ประชาธิปไตย” ที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีที่จะประท้วงและเรียกร้องได้ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

แนวรบด้านตะวันตก : เหตุการณ์ไม่สิ้นสุด เรื่องนี้ฉายภาพความเหลื่อมล้ำในสังคมของคนชายขอบเหยื่อที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม ผ่านเรื่องราวการไปทัศนศึกษาชายแดนไทย-พม่า ในช่วงสงครามระหว่างทหารกะเหรี่ยงกับทหารพม่า ผู้คนบริเวณชายแดนได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม แม้แต่บ่าวลาเป็นภาพแทนของผู้สูญเสียบุคคลในครอบครัวจากสงคราม การตายของลูกชายทำให้ “ชีวิตและวิญญาณของแกได้ถูกความเศร้ากลืนกินหมดสิ้น” (น.74) ในขณะที่ความรุนแรงของสงครามก็ดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ และความเดือดร้อนของผู้คนก็เพิ่มเป็นเท่าทวีคูณ แต่กลับมีคนบางกลุ่มแสวงหาผลประโยชน์ภายใต้ความรุนแรงเหล่านี้ จากเรื่องคือบริษัทนำเที่ยวที่

นำความรุนแรงดังกล่าวมาเป็นจุดขายในการชักชวนให้นักท่องเที่ยวได้ไปสัมผัสถึงบรรยากาศของสงคราม ดังข้อความ “การสู้รบอันดุเดือด ร่องรอยการโจมตีหลุมระเบิดและกระสุนปืนใหญ่... สิ่งเหล่านี้ช่างน่าสนใจ” (น.52) รวมถึงพ่อค้าแม่ค้าใช้โอกาสนี้ในการขายสินค้าและบริการให้กับนักท่องเที่ยว มะขิ่นเป็นภาพแทนของกลุ่มคนที่ฉวยโอกาสจากสงครามเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ มะขิ่นเป็นผู้ให้บริการเช่ากล้องส่องทางไกลภายใต้คำโฆษณาว่า “คุณจะได้เห็นทุก ๆ อย่างที่อยากเห็น ... หลุมระเบิด ร่องรอยของปืนใหญ่ บ้านคนพม่าที่ถูกไฟไหม้” (น.57) จากเรื่องแสดงให้เห็นความเป็นทวิลักษณ์ของกลุ่มคนสองกลุ่ม คือ กลุ่มคนในพื้นที่ซึ่งได้รับผลกระทบและความเดือดร้อนอย่างแสนสาหัสจากสงคราม และกลุ่มคนที่เห็นสงครามเป็นสินค้าจึงพยายามกอบโกยหาผลประโยชน์จากสงคราม ท้ายที่สุดแล้วในสงครามต้องมีฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ชนะและฝ่ายหนึ่งเป็นผู้แพ้ สงครามอาจดำเนินไปเรื่อย ๆ เพราะความต้องการอำนาจไม่มีการหยุดนิ่ง ขณะเดียวกันก็ไม่มีใครสนใจว่าผลของสงครามทำให้ผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องสิ้นทาง ร้างไร้ โดยไม่มีใคร...รับผิดชอบ เรื่อง **ในที่สาธารณะและถูกต้องตามกฎหมาย** แสดงเรื่องราวของเหยื่อและผู้สังหาร หากแต่ว่าเหยื่อคือสตรี ส่วนผู้สังหารคือสื่อมวลชน เรื่องนี้เล่าเหตุการณ์ตึกถล่มและมีผู้ติดอยู่ในซากตึก ผู้รอดชีวิตจากเหตุการณ์นั้นคือตัวละครหญิง เธอได้รับเชิญให้ไปเล่าเรื่องการรอดชีวิตในรายการโทรทัศน์ภายใต้จุดประสงค์คือต้องการ “กระตุ้นเตือนให้เกิดความตื่นตัวและสำนึกรับผิดชอบในหมู่คนเกี่ยวข้องทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มของนายทุนผู้ประกอบการหรือกลไกของรัฐ” (น.148-149) จุดประสงค์ดังกล่าวเป็นการกล่าวอ้างของรายการเพราะเมื่อเธอไปออกรายการ คำถามที่พิธีกรถามกลับกลายเป็นความเขยื้อนทางเพศ เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของผู้หญิงและผู้ชาย “คุณอยู่กันลำพังสองคน แล้วเขาก็เป็นชายหนุ่ม คุณเองก็เป็นหญิงสาว... และจากภาพที่พวกเราได้เห็น ... เสื้อผ้าของคุณมันขาดกระรุ่งกระริ่งไปหมด” (น.153) คำพูดเกือบทั้งหมดของพิธีกรได้ทำให้เธอกลายเป็นเหยื่อโดยสมบูรณ์แบบ เหยื่อที่พิธีกรได้ร่วมกันสังหารโดยใช้คำพูด ซึ่งการสังหารของพิธีกรทำในที่สาธารณะผ่านสื่อมวลชนและที่สำคัญเหยียดหยามและดูถูกผู้หญิงอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ลูกชายชาวเขา เป็นเรื่องราวของคนชาวพลัดถิ่นผ่านตัวละคร “วะเส้นและคนขวา” ที่แม้พวกเขาจะอยู่ในแผ่นดินไทย หากแต่ถูกทำให้เป็นชายขอบในฐานะคนต่างด้าว ที่ต้องตกอยู่ภายใต้ความเหลื่อมล้ำระหว่างคนที่เป็เจ้าของพื้นที่และคนชายขอบ เรื่องนี้กระตุ้นให้ผู้อ่านตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ควรจะมีอย่างเท่าเทียมกัน หากแต่ความเป็นจริงแล้วกลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น คนชายขอบถูกมองไม่ต่างจากสัตว์ “คนขวาเหล่านี้ก็เหมือนสัตว์เถื่อนนั่นแหละ เลี้ยงยาก และพากันล้มตายเอาเสี้ง่าย ๆ” (น.168) และคนที่มิสัมพันธ์ภาพกับคนชายขอบก็ถูกลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ลงด้วย อย่างวะอะสาวสวยในหมู่บ้านเป็นที่หมายปองของชายหนุ่ม แต่

เมื่อจะอะเลื่อกรั๊วะเส้นชายขาวขาว อะจะจึงกลายเป็นความอัปยศและกลายเป็นตัวตลกของผู้คน “เขาพูดกันว่าอะจะไม่เคยแปร่งฟัน ตั้งแต่มาอยู่กับอะเส้นแกคงเล็กแปร่งฟันไปเลยกะมัง” (น.164) เมื่อจะอะมีลูกชาย ลูกก็กลายเป็นเบี้ยล่างของผู้คน “เขาเป็นลูกขาวากินไปไม้และเขาก็คือของเล่นอย่างหนึ่งของพวกเรา” (น.170) ในตอนจบของเรื่องตอกย้ำให้เห็นชะตากรรมของคนชายขอบผ่าน อะเส้นที่กลายเป็นบ้า และยะผาดลูกชายของอะเส้นต้องรับชะตากรรมความเป็นชายขอบต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด เหยื่ออย่างคนชายขอบแม้จะเป็นมนุษย์แต่เมื่อถูกเจ้าของพื้นที่สังหารโดยการทำให้กลายเป็นชายขอบแล้ว พวกเขาก็ไม่สามารถจะมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมอย่างมนุษย์ที่ควรจะเป็นได้

เรื่องราวของเหยื่อและผู้สังหารในตบพียงคงถูกผลิตซ้ำในรูปแบบเหตุการณ์ในสังคมอย่างต่อเนื่องเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีผู้ตาย ผู้ได้รับบาดเจ็บจากการประท้วง หากแต่ว่าจุดจบก็ยังเป็นเช่นเดิมคือ “ร่างไร้ผู้รับผิดชอบ” เรื่องราวของสงครามที่กลายเป็นความสนุก ตื่นเต้นท้าทายของคนบางกลุ่ม ยังคงถูกผลิตซ้ำ เช่น การเดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่สงครามเพื่อเรียกยอดโลก ยอดแชร์ในโลกโซเชียล การรุกรานและละเมิดสิทธิของสื่อมวลชนที่กระทำต่อ “แฮกรับเชิญ” เพียงเพราะต้องการสร้างอัตลักษณ์ให้รายการเพื่อยอดวิวและเรตติ้ง และเรื่องราวของความเป็นชายขอบที่ถูกผลักไสออกจากพื้นที่ เพียงเพราะต่างชาติพันธุ์และภาษา จะเห็นได้ว่าแม้ “ตุลาคม” จะมีอายุกว่า 2 ทศวรรษ แต่หลาย ๆ สิ่งในสังคมกลับไม่เคยเปลี่ยนแปลง

ลดทอนอัตตาสู่การยอมรับและการกลับคืนแห่งตัวตน

การขึ้นาสังคมผ่านภาพแทนของคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ที่มีความคิด และมุมมองแตกต่างกัน นำเสนอผ่านเรื่องสั้นจำนวน 2 เรื่อง คือ เรื่อง **ปลาตะเพียน** เป็นเรื่องที่เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ความเป็นสมัยเก่าผ่านตัวละคร “ยายช้อย” ซึ่งเป็นภาพแทนของคนรุ่นเก่าแทนความเป็นอดีตและความล้าหลัง กับ “น้องสาว” ซึ่งเป็นภาพแทนของคนรุ่นใหม่ที่ชอบความเป็นเอกเทศ การที่ยายช้อยพยายามเปิดประตูรั้วเข้ามาดูหลานชายขณะเดียวกับที่น้องสาวพยายามหากุญแจมาลือคประตูรั้วเพื่อไม่ให้ยายช้อยเข้ามา และพยายามทำให้ยายช้อยเป็นสิ่งที่น่ากลัวและไม่น่าไว้วางใจ “มันต้องเป็นเพราะปลาตะเพียนของยายช้อยแน่นอน” (น.227) กุญแจและประตูรั้วจึงเป็นสัญลักษณ์ของการปิดกั้นความเป็นสมัยเก่าและสมัยใหม่ ส่วนเด็กทารกซึ่งเป็นหลานชายเป็นสัญลักษณ์ของการเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ให้เปิดใจยอมรับซึ่งกันและกัน เรื่องนี้สะท้อนแนวคิดที่ว่าความเจริญของโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดความแปลกแยกกระหว่างความเป็นสมัยใหม่ของคนรุ่นใหม่และความเป็นสมัยเก่าของผู้สูงอายุ อิทธิพลของโลกาภิวัตน์ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้คนเปลี่ยนแปลง แต่ถ้าหากยอมรับซึ่งกันและกัน ลดอัตตาความเป็นตัวตนลง เปิดใจยอมรับความ

แตกต่าง ก็จะทำให้พบกับสันติสุขได้ และเรื่อง**หิมพานต์** เล่าเรื่องราวของชายชราผู้คาดหวังไปสู่อีกโลกหนึ่ง จากเรื่องใช้สัญลักษณ์คือดินแดนหิมพานต์ ซึ่งเป็นพื้นที่ในจินตนาการ ที่ ๆ มีแต่ความงดงามและสงบสุข “เหมือนตกอยู่ในห้วงแห่งความฝันอันบรรเจิด... ว่างเปล่าและบางเบาประดุจพรรณนกรัซึ่งพันนาการทั้งปวง ล่องลอยไปท่ามกลางแมกไม้ สัมผัสโชติหิณดินชาติ เรืองรำและเต็มไปด้วยอิสระเสรี” (น.286-287) หิมพานต์จึงเป็นโลกในอุดมคติที่มีแต่ความงดงาม มีอิสระเสรี แต่นั่นก็เป็นเพียงโลกในความฝัน ดังในตอนจบเรื่องชายชรากลับจากภวังค์มาเผชิญกับความเป็นจริง บ้าน และภรรยา เขาได้ตระหนักแล้วว่าความเป็นจริงที่เผชิญอยู่คือสิ่งที่เขานิรันดร์ เขายอมรับ และไม่พยายามค้นหา หรือไขว่คว้าสิ่งอื่นที่ไม่ใช่ความจริง กล่าวคือ ดินแดนหิมพานต์ซึ่งเป็นเพียงดินแดนในฝันและจินตนาการ “เขาคิดว่ามันไม่จำเป็นอีกต่อไปแล้ว” (น.291) เมื่อคิดได้ดังนั้นก็เกิดการยอมรับและกลับคืนสู่ตัวตนที่แท้จริง ซึ่งให้เห็นว่าตราบใดที่มนุษย์ยอมรับในความแตกต่างและกล้าเผชิญหน้ากับความเป็นจริง สิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่สันติภาพและความสงบสุขอย่างแท้จริง

รวมเรื่องสั้นชุด ตุลาคม มีการเรียงลำดับเรื่องโดยเริ่มตั้งแต่ “ความตายในเดือนตุลาคม” ซึ่งเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองในอดีต ไล่เรียงมาสู่ความหลากหลายของผู้คนผ่านความแตกต่างทางความคิดความแตกต่างทางชาติพันธุ์ กระทั่งนำมาสู่จุดจบในโลกของอุดมคติผ่านเรื่องสุดท้ายคือ “หิมพานต์” ที่แฝงนัยยะให้ผู้คนยอมรับความเป็นจริงและอยู่กับความเป็นจริงเพราะนั่นคือความเป็นนิรันดร์ ซึ่งให้เห็นว่าโลกที่สงบสุข งดงาม คงมีเพียงในจินตนาการเท่านั้น จะเห็นว่าแม้รวมเรื่องสั้นชุด ตุลาคม จะเดินทางมากกว่า 2 ทศวรรษ แต่เนื้อหาก็ยังคงนำเสนอพลวัตแห่งความไม่เปลี่ยนแปลงในสังคมเช่นเดิม จึงกล่าวได้ว่าไพฑูรย์ ธัญญา ได้ทำหน้าที่ ‘นักเล่าเรื่องบนหน้ากระดาษ’ ได้อย่างสมบูรณ์พร้อม ทั้งการวิพากษ์สังคม การเมือง ผ่านตัวละครอันเป็นภาพแทนของกลุ่มคนที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังเกี่ยวโยงไปถึงการวิพากษ์และกระตุ้นโนสำนึกในจิตใจของมนุษย์ไปพร้อมกันด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ไพฑูรย์ ธัญญา. (2564). *ตุลาคม* (พิมพ์ครั้งที่ 5). ปทุมธานี: นาค.
- สรณัฐ ไตลังคะ. (2560). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการเล่าเรื่อง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินต์.